

בעד חתך

כיבוד אב רשע

כבוד את אביך ואת אמך (כ, יא)

כתב הרמב"ם (הלכות ממרים פרק י, הלכה יא): 'הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו'.

אולם הטור (יורה דעה סימן רמ) וכמה מהראשונים חולקים עליו, שבפירוש מבואר בסוגיית הגמרא בבא קמא (צד, ב), שרשע אינו מחויב בכבודו. שהרי אמרו לענין חזרת דמי איסור לאחר מותו, אין הבן מחויב כשהיה אביו רשע.

בלחם משנה (שם) כתב לתרץ, שבסוגיא שם מדובר לאחר מיתה, אולם בחייו מחויב לכבדו.

בספר באר יעקב (דף פד, טור ד) כתב בשם בעל היערות דבש, שכתב ליישב קושיית הטור על פי המבואר בקידושין (מט, ב) 'האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אף על פי שהוא רשע, מקודשת. שמא הרהר תשובה בליבו, ולפי זה יש לומר שלכך מחויב הבן לכבד את אביו אפילו היה רשע ובעל עבירות, משום שמא הרהר תשובה. אבל לענין החזרת הריבית של האב שצריכים להוציא מיד הבנים להשיב את הריבית, לא שייך לומר שמא האב הרהר תשובה, שאם כן מדוע לא הוציא האב מידו את הרבית בחייו להחזיר לבעליו, ונמצא שרגלים לדבר שלא חזר בתשובה.

בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ, סעיף יא) פסק המחבר כדעת הרמב"ם שמחויב לכבדו, והרמ"א הביא בשם יש אומרים כדעת הטור, שאינו מחויב לכבד אביו רשע, אלא אם כן עשה תשובה. וכך פסק גם בערוך השולחן (שם סעיף ט). אך בקיצור שולחן ערוך (סימן קמג, סעיף ט) פסק כדעת המחבר.

בברכי יוסף (סימן רמא סעיף קטן ז) כתב בשם רבנו אור החיים הקדוש, שכתב לדייק מדברי הרמב"ם, שדווקא אם היה האב רשע לשעה, כגון שעבר עבירה מן התורה שנקרא עליה רשע, וכעת אינו ממשיך ברעתו, אלא שיש בידו אותה עבירה של תורה, צריך לכבדו ולירא ממנו, מפני שחוששים שמא יצרו תוקפו פעם אחת ומיד שב בתשובה, אולם אם הוא רשע גמור וממשיך בדרכו הרעה, שמסתמא אין לחוש שמא יצרו תקפו ומיד שב, אלא הבאיש ריחו לגמרי ועובר על העבירות שבאות לידו, אינו צריך לכבדו.

אך הברכי יוסף כתב שאין דבריו מוכרחים, וסיים, שכבר אמרו באגדה על אברהם אבינו, שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'לך לך מארצך', לך אני פוטר מכיבוד אב ואני פוטר לאחר.

בערוך השולחן (שם) כתב, שאפילו לדעת הרמב"ם נראה שדווקא רשע לתיאבון, אבל להכעיס כמו האפיקורסים והמינים פשוט שאסור לכבדם. ופשוט הוא שרשע לא נקרא אלא בעובר עבירות תדיר, אולם אם במקרה עבר עבירה לא נקרא רשע, ולכל השיטות חייב בכבודו ומוראו.

והייתם לי עם סגולה ללא תנאים

אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (יט, ו)

כתב רש"י: 'אלה הדברים - לא פחות ולא יותר'. הרבי מקאצק הקשה בשם רבי בונים מפרשיסחא: הדבר מובן שלא יפחות, אך מדוע ציווה שלא יוסיף, וכי מה נזק יכול לבוא מכך?! פירש הרבי מקאצק, כי ה' אמר למשה שיאמר לבני ישראל, 'והייתם לי סגולה מכל העמים', אך הקדים תנאי לדבר: 'אם שמוע תשמעו בקולי, ושמרתם את פירתי'.

אמנם מבואר במשנה (קידושין סא, א) שאם אין עושים 'תנאי כפול', אף אם לא מקיימים את התנאי, אין המתנה בטלה. על כן אם משה רבנו יוסיף ויאמר לבני ישראל, כי אם לא יקיימו את התורה, לא יקבלו את השכר, ייחשב תנאי כפול וחס ושלום המתנה בטלה. לכן אמר ה': 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל - לא פחות ולא יותר', אל תוסיף על דברי ואל תכפול את התנאי, כי רצוני שיהיו לי לעם סגולה ללא תנאים ובכל מצב שהם!

יש מביאים את קושיית רבי בונים באופן אחר: מדוע רק בשליחות זו של משה רבנו לעם ישראל, נצטוו 'לא פחות ולא יותר', ובשאר מקומות לא נצטוו על כך?! ותירץ, משל לעשיר נכבד ששלח שדכן להציע את בנו כחתן לבתו של הרב, אך התרה בו לכל יציין בפני הרב את עשרו, כי אינו חפץ שיקחה מחמת ממונו, אלא מחמת יחסו וחמתו. השדכן שפיקח היה, וידע כי לולא זה לא יקום השידוך, השיא עצה בנפשו, ואמר לרב: יש לי בשבילכם בחור תלמיד חכם ממשפחה מיוחסת, עם מעלות נוספות שהנני מנוע מלאמרם... הרב הבין מיד את כוונתו, והשידוך יצא לפועל.

כן הדבר בענייננו: הקדוש ברוך הוא הציע לבני ישראל את תורתו הקדושה, אך לא חפץ שיטלוה מחמת השכר והעונג הרב הצפון לעוסקים בה ובמצוותיה, לכן לא האריך בפירוט השכר והמתיקות שבה. אך משה רבנו שחפץ בטובת ישראל, ואף הפשוטים שבהם, חשש כי אם לא ידעו זאת, לא יקבלו את התורה מיד בלב שלם. על כן אמר להם: אלה הדברים אשר הורשיתי לומר לכם, 'לא פחות ולא יותר'... וכך הבינו שיש יותר מדברים אלו, אלא שאינו רשאי לאמרם (שיח הפרשה).

בספר גור אריה כתב: ואם תאמר, ואיך יעלה על דעתו של משה להוסיף על דברי ה' וכו'. ויש לומר, שהיה יכול להעלות על דעתו להוסיף דברי ריצוי ופיתוי משל עצמו, ויאמר להם שאלו דברי עצמו, וגם זה אסור, כדי שלא יאמרו אחר כך כי נתפתו מדי לקבל את התורה. [ומשמע מדבריו כי עיקר האזהרה היא 'לא יותר', ואגב זה נקט רש"י 'לא פחות', וכפי משמעות לשון 'אלה' בכל מקום, שהוא לשון מיעוט].

כיצד מל יתרו את עצמו במדבר?

ויחד יתרו (יח, ט)

בגמרא במסכת סנהדרין (צד, א): 'ויחד יתרו, רב ושמואל, רב אמר: שהעביר חרב חדה על בשרו, פירש רש"י: 'חרב חדה - שמל את עצמו ונתגייר'. ואילו כלפי כל עם ישראל נאמר הפסוק (יהושע ה, ה): 'כל העם הילדים בפדך וכו' לא מל'.

יש לעיין, כיון שכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר לא נשבה רוח צפונית במדבר והיתה סכנה למול (יבמות עב, א) כיצד, אם כן, מל יתרו את עצמו במדבר?

בספר אזנים לתורה תירץ, כי הבנים הנולדים מישראל הרי הם ישראלים מלידה, אלא שחייבים במילה, וכשיש מצב של סכנה, הרי זה אונס ונדחית המילה עד שתחלוף הסכנה. אבל יתרו, שנפשו חשקה להיכנס תחת כנפי השכינה ולקבל עליו את הדת הישראלית, לא היתה לו ברירה אחרת, אלא לקיים את תנאי הגירות, אשר הם מילה וטבילה, שאם לא כן גירותו אינה גירות כלל.

פעם כאשר שהה רבי זלמן סרוצקין, במחיצתו של רבי חיים עוזר גרודינסקי, הראה לו רבי חיים עוזר ספר חדש, ובו היתר למתייהד אחד שנפשו חשקה בבת ישראל להיכנס בדת ישראל בטבילה בלא מילה, וזאת לאחר שהביא תעודה רפואית המעידה כי המילה נחשבת לו לסכנה.

גער רבי חיים עוזר ברב המתיר וטען: מכיון שאין חוב על בן נח לקבל על עצמו תורת ישראל, ממילא לא שייך לומר בזה 'אונס רחמנא פטריה', כי אין אונס אותו

ואין חיוב מוטל עליו להתגייר, ואם אין בידו למלא אחד מתנאי הגיור אין מקבלים אותו, ויקיים שבע מצוות בני נח ויהיה בן עולם הבא כחסידי אומות העולם.

רבי זלמן סורוצקין, שהחזיק בדעת רבי חיים עוזר ואף הביא לכך ראייה מיתרו שמל עצמו במקום סכנה. שמע רבי חיים עוזר את הדברים ושיבחם. בסופו של דבר, חזר בו אותו רב מן ההיתר ואף פירסם זאת ברבים.

יְהוָה יִתְרוֹ (יח, ט)

'שמל את עצמו ונתגייר' (סנהדרין צד, א ברש"י).

נביא כמה דברים על הגר צדק מוילנא **רבי אברהם בן אברהם**, הלא הוא הגראף פוטוצקי, איך נתפס ונמסר למלכות.

סיפר **רבי שלמה בלוך** על פי אשר שמע מפי **החפץ חיים**. שהגר צדק ישב באיזה עיר קטנה והתחבא בבית המדרש ולמד, ונכנס בנו של החיט והתחיל לדבר בניבלות הפה. הפסיקו הגר, ואמר: כיון שחצוף הוא כל כך, סימן שממור הוא. חזר הבן וסיפר לאביו את זה. הלך החיט והלשין אצל המלך, כי מסתתר הגר צדק בבית מדרש זה. באו ותפסוהו, ודנוהו להישרף, כידוע.

קודם שריפתו בא החיט לבקש ממנו שלא יתנקם ממנו בעולם האמת.

השיבו הגר צדק במשל, לשני ילדים המשחקים בחול, ובנה האחד פלטרין בחול כדרכו של ילדים, ובא השני בקנאתו וסתרו ברגלו. לאחר אורך ימים, ויגדל הילד בונה הפלטרין הנחרבת, ויהי למלך. לעומת זאת חבירו היה כאחד מעבדיו. ויהי כאשר העבד ראה שעלה חבירו למלוך נפחד, פן יעלה בדעת חבירו לנקום ממנו על חורבן הפלטרין. ויבוא ויפול אל רגליו, ויתחנן לפניו על נפשו. ענה אותו המלך, טיפש, איזה ערך יש כהיום אלי הפלטרין של חול, משחק ילדים, בהיותי מלך על כמה מדינות גדולות.

וכי יש מקום בלבבי לחשוב על זה וכזה. בעת שאני נעשה מלך בעולם הבא על ש"י עולמות, האם יהיה מקום לחשוב על בנין קטן זה - הגוף.

אמנם אמר ה'חפץ חיים', נענש החיט שכל צאצאיו שהיו להם שייכות לתורה מתו, שלא יהיה אצלו תורה אחר שביטל תורתו של הגר צדק.

ה'חפץ חיים' היה מרבה לספר הסיפור של הגר צדק. והיה מספר שכאשר היו באים הכומרים לפתותו לחזור לדתם, היה אומר להם את פניכם הנני מוכן לקבל אך את הכלבים (הצלמים) למה תסחבו אלי.

וסיפר שהגר"א שלח אליו לומר לו שיכול להצילו ב'שם' אם רצונו בכך, והשיבו הגר צדק, כי לא בכל יום מתרחש לו כזה הזדמנות למסור נפשו - שיוותר עליה!

וסיפר שקודם ששרפוהו בירך ברכתו על מצות קידוש השם, ושהגר"א אמר אילו היו שם עשרה כשרים מישראל לענות אמן על ברכתו, כבר היה משיח בא.

פעם השיב הגר צדק לאחד מן הכומרים שניסו לפתותו שיחזור בו. אמר לו: כאשר בא הקב"ה לאומות העולם וביקש לתת להם את התורה סירבו לקחת, אולם כאשר בא אל ישראל, אמרו 'נעשה ונשמע'.

אי אפשר לתאר שכולם היו בעד או נגד קבלת התורה, מסתמא בין האומות שרובן ככולם היו נגד קבלת התורה, היו אי אלו בודדים שהסכימו וחפצו לקבל התורה.

וכן לא נתאר לנו שבקרב עם ישראל אמרו 'כולם ממש' - 'נעשה ונשמע', היו יחידים מהערב רב שהתורה היתה למורת רוחם.

כל הנשמות היו במעמד הר סיני, ואף אני הייתי שם. במרוצת השנים נתגלגלו ונתבררו הדברים, אותם מבני אומות העולם שאמרו ה'ן, יתגיירו, ואותם אומרי 'לאו' שבקרב ישראל ישתמדו, ואני שהייתי מבין אומרי ה'ן' שבקרב האומות חייב להתגייר (רבי מאיר שפירא מלובלין).

רבי יעקב משה ספיר, בבקרו ברדין בחורף של שנת תרע"ד, סיפר ל'חפץ חיים' על התנועה החזקה שהתפתחה בין האיכרים הרוסים לקבל את דת ישראל. תנועה זו שחבירה ידועים בשם 'סובוטניקים', מנתה רבבות. באהבתם ומסירות נפשם לאמונת ישראל לא חתו מפני הממשלה הצארית, שאיימו באמצעים תקיפים ובנגישות. במקרה אחד התגייר כמעט כפר שלם.

החלטה זו, לנטוש את הנצרות ולוותר על 'גן העדן' שהובטח למאמינים, באה להם מתוך זה, שאחד שהיה מקריא בפניהם תכופות פרקי תהלים ברוסית, נעצר לפתע בפסוק (תהלים קמו, ג): 'אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה'. נשארו כל האיכרים מחרישים, מהורהרים. לאחר מכן התפתח ויכוח על המלים 'בבן אדם שאין לו תשועה' (שאינו בידו להושיע לעצמו). מיד התחילו בחקירה מדוקדקת על התהוותה של דת הנצרות, על מוצאו של 'אותו האיש', עד שהגיעו כולם לידי החלטה לעבור ליהדות.

החפץ חיים העיר אז בהתפעלות: 'התבוננות רצינית במילה אחת של התורה, בכוחה להפיח את האש הקדושה והטהורה של האמונה. אין שום ספק בעיני, שבאיכרים אלה מעמעמת אש של יהדות. כפי הנראה נזל בעורקיהם דם יהודי, שנתערב בהם בתקופת הקנטוניסטים, או שמא בתקופה יותר קדושה'.

עם זה הזכיר את ההסבר שנאמר בשם **הרמב"ן**: 'גוי אינו מתגייר ויהודי אינו משתמד' (הח"ח רמ"מ ישר).

סיפור זה הובא בספר החדש שזכינו בס"ד להוציא לאור, 'אדברה בעדתיך' - חומש שמות.

השפעת ה'ויכוח' שהיה בין ילדיו של הרב רביין

כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכּוּ יְמֵיךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (כ, יב)

בצפון תל אביב היה בית כנסת קטן שבקושי היו בו מניין מתפללים. יום אחד החל להגיע למקום יהודי מבוגר כבן שבעים, שלא היה נראה שהוא מקיים אורח חיים דתי. הוא נהג להתפלל ומיד לצאת. רב בית הכנסת התפלא: בדרך כלל אדם כזה מגיע רק ביום פקודת אביו וכדומה, ומעולם לא ראה שבגיל כה מבוגר אדם כזה חוזר בתשובה.

לאחר כמה פעמים שהאיש הופיע, פנה אליו הרב: 'האם אתה זקוק לעשות אזכרה על אחד מהוריך? אני פה הרב, תוכל להגיד לי'. ענה לו היהודי: 'לא, אני חוזר בתשובה'. הרב נדהם: 'מה קרה? ענה לו היהודי: 'האם שמעת על הסיפור של רבי אברהם רביץ? הרב נזכר במקרה שאירע עם הרב רביץ שעשה קידוש השם. הוא היה זקוק להשתלת כליה, וכל ילדיו נלחמו בנייהם מי יהיה זה שיזכה לתרום את כליותו לאביו. לבסוף ניגשו לדין תורה אצל **רבי יוסף שלום אלישיב**, שפסק כי לבכור זכות הבכורה, והוא קודם לשאר האחים. ואכן הבכור תרם לאביו כליה. מעשה זה התפרסם ועשה קידוש השם גדול.

'כן, שמעתי, באמת קידוש שם שמים' הפטיר הרב. ענה לו אותו יהודי: 'אז תדע, כבוד הרב, שלי קרה אותו סיפור בדיוק! הייתי זקוק להשתלת כליה, והרופאים פנו אל ילדיי. אולם בני אמר שהוא נוסע עוד מעט למסע בחו"ל והוא זקוק לכוחות, ותרומת הכליה תחליש אותו. פנו לבתי, והיא טענה שעוד מעט היא מתחילה סמסטר (מחזור לימודים) חדש באוניברסיטה, והיא זקוקה לכוחות ללמוד, ולכן אף היא אינה יכולה'.

כאן פרץ אותו יהודי בבכי והמשיך: 'הנה, אתה רואה? נתתי לילדי את החיים, השקעתי בהם הכל, הזרמתי כספים בלי סוף, שלחתי אותם ללמוד, נתתי להם חוגים ומה לא, והם השאירו אותי ככה! הייתי מאוד מדוכדך. בדיוק אז ראיתי את הכתבה בעיתון על דין התורה בין ילדיי הרב רביץ, וראיתי מהו הכוח של התורה. באותו רגע החלטתי לחזור בתשובה' (ברכת דוד).

יהי רצון שזוכה כולנו לקבלת התורה מתוך שמחה וישוב הרעת, וגאולה קרובה ברחמים גדולים, אמן.